

(Valérie Piette over kindermoord door vrouwelijke dienstboden) maken de cijfers wat meer plaats voor kwalitatieve analyses. Vooral het historisch-antropologische onderzoek van Le Clercq verdient aandacht. Via enkele procesdossiers reconstrueert hij hoe in de dorpen van het Naamse platteland op pedofilie en seksueel geweld wordt gereageerd. De sociale verhoudingen in de dorpsgemeenschap zijn bepalend voor de afwikkeling van de zaak.

De bijdragen van Philippe Raxhon, Gita Deneckere en Luc Keunings — het tweede deel — hebben het over de rol van het geweld in de arbeidersbeweging en de sociale strijd. Bij Raxhon gaat het over het discours (namelijk over de verwijzingen naar de Franse revolutie bij Luikse socialistische voormannen), terwijl bij Deneckere (de Gentse arbeidersbeweging) en Keunings (Brusselse manifestaties voor het algemeen stemrecht in 1893) ook concrete acties en de repressie ervan ter sprake komen. Het blijkt dat de socialistische leiders zeer ambigu stonden tegenover het gebruik van geweld: enerzijds werd er wel bedreigd en opgehitst, anderzijds waren de leiders belangrijk in het kanaliseren van de onvrede en het zoeken naar vreedzame (en efficiënte) oplossingen voor conflicten.

De klemtoon ligt in de bundel op de toenemende repressie van het geweld, op het staatsmonopolie en op het zedelijk beschavingsoffensief. Daarmee wordt er gekozen voor de meest voor de hand liggende benadering en dreigt men wat te vervallen in een vlak, repetitief en lineair verhaal. Ik had graag wat meer gelezen over de ophemeling van het geweld in een eeuw waar katholieken zich graag *miles christi* noemden, waarin de idee doordrong dat te sterven voor volk en vaderland een eer was, en waarin de oorlog gedemocratiseerd werd. Vermoedelijk hadden de auteurs dan ook wat meer aandacht gehad voor het nieuwe discours over mannelijkheid en viriliteit, en was er meer geprofiteerd van recente inzichten in gendergeschiedenis. Daar ligt nog een belangrijk terrein open voor nieuw onderzoek.

Henk de Smaele

M. van der Plas, *Daarom, mijnheer, noem ik mij katholiek. Biografie van Anton van Duinkerken (1903-1968)* (Amsterdam: Anthos, Tielt: Lannoo, 2000, 643 blz., f89,50, ISBN 90 414 0303 5 (Anthos) en ISBN 90 209 3513 5 (Lannoo)).

Anton van Duinkerken, pseudoniem van Willem Asselbergs, was één van de weinige katholieken die in het Nederlandse cultuurleven in eigen kring zo goed als daarbuiten brede bekendheid genoot. In de herinnering leeft hij met name voort door zijn rol in de turbulente jaren dertig als opponent van Menno ter Braak en als leider van een groep literaire jongeren rond het katholieke, culturele maandblad *De Gemeenschap*. Als essayist dus, en minder, veel minder als dichter, hoewel hij dat levenslang als het hoogst bereikbare bleef nastreven en ook metterdaad de nodige dichtbundels op zijn naam bracht. Maar het schrijven van essays en gedichten levert zelden een goed belegde boterham op en zodoende moest hij langs andere weg in het levensonderhoud van zichzelf en zijn grote gezin voorzien: als medewerker en redacteur van het dagblad *De Tijd* en later als hoogleraar Nederlandse letterkunde aan de Nijmeegse universiteit. De associaties die met het noemen van zijn naam verbonden zijn betreffen echter heel wat meer dan de genoemde betrekkingen. De man beschikte over een enorme eruditie, een ijzersterk geheugen en een *flux de bouche* als geen ander, zodat hij een veel gevraagd medewerker aan hele reeksen weekbladen en periodieken werd, katholieke en niet-katholieke, en ook als redenaar bij alle mogelijke gelegenheden succes op succes stapelde. Onwankelbaar en naarmate de tijd vorderde zelfs nogal conservatief in geloofszaken en zo loyaal mogelijk

aan 'de katholieke zaak' wist hij niettemin in menig opzicht zijn onafhankelijkheid te behouden.

Over deze veelzijdige en initiatiefrijke figuur heeft Michel van der Plas een dikke biografie geschreven die dan ook meer gegevens over Van Duinkerken bijeen brengt dan in enkele eerdere levensbeschrijvingen (Th. Kroon, A. Roes) en een hele reeks (literair-)historische studies te vinden zijn. Het is de schrijver zeker gelukt voor een breed publiek een aantrekkelijk beeld van zijn held op te hangen. Van der Plas' kwaliteiten als journalist staan borg voor een toegankelijk geschreven levensverhaal. De schrijver kent het katholiek-literaire milieu uit studie maar ook uit eigen ervaring en kan zo zichzelf als leerling-in-overdrachtelijke-zin en later als jongere vriend van Van Duinkerken ten tonele voeren. Die nabijheid, geestelijke verwantschap en kennis van binnen uit hebben in combinatie met de bewondering van de schrijver de toon van deze biografie in hoge mate bepaald. Zo'n benadering kan voordelen hebben. Een treffend effect van de persoonlijke verhouding vond ik bijvoorbeeld het herhaald aanwijzen van een sterk melancholische trek in Van Duinkerken's persoon en literaire werk — wat oppervlakkig gezien in strijd lijkt met het gangbare beeld van de carnaval s verdediger, drinkebroer en feestvierder die Van Duinkerken óók was.

De schrijver heeft zijn boek willen indelen in 28 hoofdstukken van zo'n twintig bladzijden die dan steeds een paar levensjaren van de hoofdpersoon tot onderwerp hebben. Een dwingend criterium voor het onderscheiden van zoveel heel korte fasen is echter nogal eens ver te zoeken. Het dagelijks leven van Van Duinkerken als journalist en literator in de jaren dertig en meer nog als professor in de jaren vijftig en zestig toont veel, zelfs erg veel van hetzelfde: woorden, woorden, woorden..., lezen, schrijven, spreken... Van der Plas rekende het zich tot taak zoveel mogelijk teksten die van enig belang waren te vermelden en ze met een citaat of enkele zinnen toe te lichten. En dat geeft sommige gedeelten van het boek jammer genoeg een opsommerig karakter. Op een paar bladzijden over 's mans artikelen en boeken volgt een kort overzicht van zijn feest- en jubileumredevoeringen, waarna dan een alinea of wat gewijd worden aan bestuurlijke of advieswerkzaamheden, aan redactionele ruzies (wat wordt er in literaire kring gebekvecht!) enzovoort, enzovoort. Een dergelijk schema herhaalt zich in heel wat van die 28 hoofdstukken.

Erg veel diepgang toont het boek daardoor niet. Dat oordeel geldt ook een aantal aspecten van Van Duinkerken's leven en werken dat weliswaar aan de orde komt maar waarvan de behandeling, gemeten aan het belang ervan aan de erg povere kant blijft. Ik moet hier volstaan met het aanstippen van enkele voorbeelden. De polemiek met Ter Braak die opeenvolgende generaties (jongere) intellectuelen tot verheldering van het levensbeschouwelijke standpunt diende, wordt in een paar bladzijden afgedaan. Ten tweede. De kwestie van de verhouding van Van Duinkerken en andere katholieke schrijvers tot het fascisme komt weliswaar in verschillende hoofdstukken aan de orde (vooral de relatie met Kuyle), maar de kans op een samenhangende analyse van Van Duinkerken's politieke opvattingen wordt door de schrijver niet aangegrepen. Vanaf het allereerste moment dat de zaak ter sprake komt noemt hij Van Duinkerken een overtuigd democraat. Ik ben daar niet zo zeker van: de weg van de meeste katholieke voormannen verliep heel wat kronkeliger. Van der Plas toont zich er nergens van bewust dat je ook antifascist kon zijn op godsdienstige of zelfs alleen maar kerkelijke gronden — maar daarmee was je nog geen democraat. De schrijver vermeldt zelf bijvoorbeeld (347/348) dat zijn held nog in de hongerwinter Maurras vertaalde en het betreffende boek in 1946 liet uitgeven... Vervolgens: hoe breed was eigenlijk de kring waarin de geschriften van Van Duinkerken werden gelezen? Het thema 'katholieken en lezen' is niet voor niets herhaaldelijk voorwerp van onderzoek geweest. De biograaf werpt echter nauwelijks een receptiehistorische vraag op. De reacties op het verschijnen van Van Duinkerken's geschriften ontleent hij bijna steeds aan dankbrieven die

deze mocht ontvangen van relaties aan wie hij de uitgever presentemplaren liet sturen. Daardoor kan echter een vertekend beeld ontstaan. — En zo zou er wel meer te noemen zijn.

Zoals gezegd heeft Van der Plas een dik boek geschreven. Van de ene kant had het echter een stuk minder gekund, terwijl de lezer anderzijds op nogal wat wezenlijke punten met vraagtekens blijft zitten. Om Van Duinkerens plaats en betekenis in de jaren 1930 tot 1960 te taxeren blijft het nodig de bestaande literatuur over jongerenbeweging en *De Gemeenschap*, over verzuiling en confessionalisering en het cultuur- en literatuurhistorisch onderzoek dat daarmee samenhangt te bestuderen. Veel van wat daarin ook met betrekking tot de hoofdpersoon van deze biografie aan de orde komt heeft de schrijver niet in zijn tekst willen of kunnen betrekken. Een blik in de literatuurlijst kan daarvan overigens al overtuigen. *Daarom, mijnheer, noem ik mij katholiek* is op die manier vooral te waarderen als een weliswaar veel te omvangrijk maar toch ook vlot geschreven en licht verteerbaar levensverhaal van een bewonderd voorbeeld.

P. Luykx

L. A. de Klerk, *'Mooi werk'. Geschiedenis van de Maatschappij voor volkswoningen, Rotterdam 1909-1999* (Rotterdam: Uitgeverij 010, 1999, f49,50, 164 blz., ISBN 90 6450 394 X).

Stichting 'De nieuwe unie', sedert 1 december 1999 de rechtsopvolger van de Stichting volkswoningen en daarmee van de Maatschappij voor volkswoningen (1909-1989), sluit met haar oprichting een bewogen periode in de Rotterdamse volkshuisvestingsgeschiedenis af. Bestuur en commissarissen van de Stichting volkswoningen hebben deze bewogen periode laten beschrijven en interpreteren. De opdracht hiertoe werd verleend aan Len de Klerk. In het dagelijks leven is de auteur adjunct-directeur van de directie Stedelijke ontwikkeling en beheer van de bestuursdienst Rotterdam. Hij bekleedt bovendien een dag per week de bijzondere leerstoel ruimtelijke ordening aan de Universiteit van Utrecht. Deze achtergrond, deskundigheid en combinatie van functies bepalen de benadering en het resultaat van dit werk.

De auteur heeft volledig de vrije hand gekregen bij de vervulling van zijn opdracht en hij heeft hier invulling aan gegeven door de geschiedschrijving van de Maatschappij voor volkswoningen te plaatsen tegen de achtergrond van de ontwikkelingen in de stad Rotterdam en in het landelijke volkshuisvestingsbeleid. In de opbouw van het werk wordt rekening gehouden met chronologie en met thematische scheiding in hoofdstukken. De eerste drie hoofdstukken zijn als inleidend te beschouwen. Deze hoofdstukken, bewerkingen van hoofdstukken uit *Particuliere plannen; denkbeelden en initiatieven van de stedelijke elite inzake de volkswoningbouw en de stedenbouw in Rotterdam, 1860-1950* (Rotterdam, 1998) van zijn eigen hand, laten respectievelijk de ontwikkeling van de stad rond het *fin de siècle*, de politieke verwickelingen rondom de invoering van de woningwet in Rotterdam en voorgeschiedenis van de maatschappij en haar oprichters, zien. Wanneer vervolgens in de hoofdstukken 4 tot en met 8 de daadwerkelijke geschiedenis van de maatschappij beschreven wordt, zien we, naast de voor de hand liggende cesuur van Wereldoorlog II tussen de hoofdstukken 4 en 5, een geslaagde poging tot integrale geschiedschrijving vanaf de wederopbouw tot heden. Geen maatschappelijke ontwikkeling wordt gemist en ook de organisatorische verwickelingen krijgen ruime aandacht. Het boek is prachtig uitgevoerd en bevat vele kwaliteitsfoto's. De gebruikte voetnoten komen grotendeels overeen met de bronvermeldingen in de literatuurlijst; bij sommige bronnen gaat het echter om nota's, ongedateerde krantenknipsels of verslagen van gesprekken